

Nr 338.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av § 17 mom. 7 värnpliktslagen den 17 september 1914; given Stockholms slott den 19 mars 1920.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga följande

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av § 17 mom. 7 värnpliktslagen den 17 september 1914.

Härigenom förordnas, att § 17 mom. 7 värnpliktslagen den 17 september 1914 skall hava följande ändrade lydelse:

§ 17.

7. Har för värnpliktig vid inskrivningsförrättning förelegat sådant förhållande, som i § 16 mom. 2 omförmåles, men har han av glömska, okunnighet eller liknande orsak försummat att då begära uppskov med tjänstgöringen, må den värnpliktige, på därom gjord ansökning och efter prövning i varje särskilt fall, i den ordning, Konungen närmare bestämmer, erhålla uppskov med eller hemförlovning från tjänstgöringen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1921.

GUSTAF.

P. Albin Hansson.

*Utdrag av protokollet över lantförsvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 19 mars 1920.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BRANTING,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena friherre PALMSTIERNA,
Statsråden UNDÉN,
THORSSON,
OLSSON,
SANDLER,
NOTHIN,
NILSSON,
ERIKSSON,
SVENSSON,
HANSSON.

Efter gemensam beredning inom lantförsvars- och sjöförsvarsdepartementen anhöll chefen för förstnämnda departement, statsrådet Hansson, att få underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om en decentralisation av vissa värnpliktsärenden samt yttrade därvid följande:

»Vid avlåtande till 1919 års lagtima riksdag av proposition (nr 359) med förslag till lag om statsdepartementen anförde chefen för justitiedepartementet till statsrådsprotokollet den 21 mars 1919, bland annat, att vid den tillämnade sammanslagningen av de båda försvarsdepartementen till ett gemensamt departement syntes det vara en viktig angelägenhet att tillse, att det nya departementets verksamhetsområde icke bleve mera omfattande än som av förhållandena oundgängligen krävdes. De begränsningar av de nuvarande försvarsanstalterna, vilka vore avsedda att inom den närmaste framtiden vidtagas, komme givetvis, sedan de blivit genomförda, att

verka i inskränkande riktning. Emellertid hade det syntts erforderligt att i detta sammanhang undersöka, huruvida icke en väsentlig minskning av antalet regeringsärenden i ett gemensamt försvarsdepartement kunde åvägbringas genom decentralisation av vissa grupper av dylika ärenden till avgörande av andra myndigheter. En sådan decentralisation — vilken endast utgjorde en tillämpning av grundsatsen därom, att intet ärende borde handläggas i högre instans än dess natur eller andra omständigheter krävde — syntes, även frånsatt den ifrågasatta sammanläggningen av försvarsdepartementen, vara av synnerligen stort behov påkallad. Vid en i förevarande hänseende verkställd undersökning hade uppmärksamheten i främsta rummet riktats på den grupp av ärenden inom lantförsvars- och sjöförsvarsdepartementen, som med en gemensam benämning kallades *värnpliktsärenden*. Bland de viktigare kategorierna av dessa ärenden kunde nämnas ansökningar om uppskov med eller hemförlovning från tjänstgöring, överföring från hären till marinen och vice versa samt från ett truppslag till ett annat ävensom tillgodoräkande av föregående fast anställning vid krigsmakten såsom fullgjord värnpliktstjänstgöring. Antalet av hithörande ärenden hade år efter år väsentligt ökat. Så hade dessa ärenden inom lantförsvarsdepartementet åren 1914, 1916 och 1918 utgjort respektive 355, 1,313 och 1,828 samt inom sjöförsvarsdepartementet 77, 195 och 263. Härav framginge, att ifrågavarande ärenden särskilt inom lantförsvarsdepartementet vore synnerligen talrika och givetvis i sin mån skulle komma att tynga chefens för försvarsdepartementet arbete.

Den av Kungl. Maj:t i förenämnda proposition föreslagna ändrade departementsindelningen blev som bekant av riksdagen godkänd; och har genom beslut av innevarande års riksdag tidpunkten för de båda försvarsdepartementens sammanslagning till ett departement fixerats till den 1 instundande juli.

Med hänsyn till den betydande arbetsbörda, som kommer att påvila det blivande gemensamma försvarsdepartementets chef, är det givetvis synnerligen önskvärt, att en del av de ärenden, vilka tidigare handlagts såsom regeringsärenden, må kunna decentraliseras till avgörande av underordnad myndighet.

I överensstämmelse med vad chefen för justitiedepartementet i sitt förenämnda anförande till statsrådsprotokollet den 21 mars 1919 uttalat, anser även jag, att den kategori av ärenden, som i nu angivna syfte främst bör göras till föremål för undersökning, är de s. k. värnpliktsärendena. Såsom grundval för bedömandet, i

vilken utsträckning ifrågavarande ärenden lämpligen skulle kunna decentraliseras, har inom lantförvarsdepartementet utarbetats en statistik över de värnpliktsärenden, som på nämnda departements föredragning avgjorts av Kungl. Maj:t under åren 1916 och 1917, d. v. s. de senaste två år, under vilka de värnpliktigas utbildning fortgått på normalt sätt i enlighet med värnpliktslagens föreskrifter.

Enligt den sålunda uppgjorda statistiken — i vilken icke medtagits ärenden rörande generella utbildningsföreskrifter beträffande de värnpliktiga, angående avlöning och understöd åt värnpliktiga, angående värnpliktigas antagande till officers- och reservofficersaspiranter, tillstånd för värnpliktiga att utflytta ur riket, besvär i fråga om böter för försummad mönstring eller inskrivning samt ansökningar rörande tjänstgöring enligt § 28 värnpliktslagen — fördela sig värnpliktsärendena å särskilda grupper på följande sätt:

	1916	1917
Uppskov med första tjänstgöring.....	324	462
» » repetitionsövning	140	216
» » reservtruppövning	73	98
» » landstormsövning	60	153
Hemförlovning	136	214
Frikallelse från värnpliktens fullgörande under fredstid.....	70	106
Befrielse från utbildning till underbefäl eller fackmän	24	47
Befrielse från vapentjänst m. m. på grund av samvetsbetänkligheter.....	15	9
Överföring från hären till marinen	39	52
» » ett truppslag till ett annat	111	168
» » » truppförband till ett annat	49	60
» till klassen B	77	85
Tillstånd att fullgöra värnplikten i den ordning, som stadgas för medicine studerande m. fl.	15	27
Tillstånd för medicine kandidater m. fl. att fullgöra repetitionsövningar i en följd	29	30
Tillgodoräknande av fast anställning såsom fullgjord värnpliktstjänstgöring...	1	3
Tillgodoräknande av krigstjänstgöring såsom fullgjord fredstjänstgöring.....	27	34
Ändrad tid för tjänstgöring	25	61
Avkortning i tjänstgöringstiden	18	9
Överföring till landstormen	11	8
Underställning av inskrivningsrevisions beslut	5	1
Övriga värnpliktsärenden	25	19

Jag övergår nu till en närmare undersökning av frågan, beträffande vilka av de förut angivna grupperna av värnpliktsärenden en decentralisation lämpligen låter sig genomföra och i vilken omfattning för sådant ändamål erfordras riksdagens medverkan.

Uppskov till nästföljande år med den i § 27 värnpliktslagen föreskrivna första tjänstgöring kan enligt § 17 mom. 1 samma lag vid inskrivningen medgivas:

Uppskov med första tjänstgöringen.

a) å sjömanshus inskriven värnpliktig, som enligt intyg från sjömanshusombudsmannen är förhyrd för längre utrikes resa å handelsfartyg och som till följd därav icke utan väsentlig olägenhet kan, så länge resan fortvarar, inställa sig;

b) å sjömanshus inskriven värnpliktig, som gör sannolikt, att han inom ett år efter inskrivningen kommer att söka inträde i sjökaptens-, styrmans-, förste maskinist- eller andre maskinistklass vid navigationsskola;

c) värnpliktig, som själv förvaltar och brukar honom tillhörig fast egendom eller själv driver honom tillhörig handels-, fabriks- eller annan industriell rörelse och av en eller annan anledning icke varit i tillfälle att på lämpligt sätt ordna om fastighetens eller rörelsens skötande under den tid, han för sin militära tjänstgöring skulle bliva frånvarande; samt

d) värnpliktig, som visar annat giltigt skäl för uppskovs beviljande, såsom att tjänstgöringens fullgörande skulle medföra avsevärt avbräck i fortskriden lärokurs eller eljest bereda honom eller av hans arbete beroende nära anhöriga väsentliga svårigheter eller olägenheter.

Fortfar anledning till uppskov med första tjänstgöringen eller har annan uppskovsanledning yppats av beskaffenhet, som förut nämnts, äger inskrivningsnämnden bevilja förlängt uppskov, varje gång för ett år, dock att tjänstgöringen, utom i visst angivet fall, skall taga sin början senast det år, under vilket den värnpliktige fyller tjugufyra år.

Härjämte stadgas i § 17 mom. 2 värnpliktslagen, att därest uppskovsanledning, som förut nämnts, yppats så sent, att framställning icke kunnat göras hos inskrivningsnämnden, uppskov må medgivas i den ordning, Konungen bestämmer. I anslutning härtill har i inskrivningsförordningen § 95 mom. 1 meddelats föreskrift därom, att vederbörande inskrivnings- eller sjöfullföringsbefälhavare i sådant fall äger bevilja uppskov.

Har uppskovsanledning förelegat redan vid tiden för inskrivningsförrättningarna men den värnpliktige underlåtit att hos inskrivningsnämnden begära uppskov, kan sådant beviljas av Kungl. Maj:t allena och endast i viss begränsad omfattning. Härom stadgas i värnpliktslagen § 17 mom. 7, som har följande lydelse:

7. Har för värnpliktig vid inskrivningsförrättning förelegat sådant förhållande, som i § 16 mom. 2 omtörmäles, men har han av glömska, okunnighet

eller liknande orsak försummat att då begära uppskov med tjänstgöringen, äger Konungen, på därom gjord ansökning, att efter prövning i varje särskilt fall meddela uppskov med eller hemförlovning från tjänstgöring.

§ 16 mom. 2 samma lag, till vilket författningsrum hänvisas uti det nyss återgivna momentet, lyder sålunda:

2. Sådant uppskov kan ock medgivas enda arbetsföra sonen, sonsonen eller dottersonen till orkeslös eller vanför fader, farfader, morfader eller till änka, fränskid eller övergiven hustru eller ogift kvinna, enda arbetsföra fostersonen till orkeslös eller vanför fosterfader eller till fostermoder, ävensom enda arbetsföra brodern till ett eller flera minderåriga eller vanföra faderlösa syskon, dock endast såvida sagda föräldrar, far- eller morföräldrar eller fosterföräldrar eller syskon äro av hans arbete för sitt uppehälle väsentligen beroende. Har sådan för sitt uppehälle av den värnpliktiges arbete väsentligen beroende anhörig, som nyss nämnts, av samme värnpliktige erhållit försörjning alltifrån början av kalenderåret närmast före inskrivningsförrättningen eller, där behovet av försörjning uppstått först vid senare tidpunkt, alltifrån behovets uppkomst, kan även i det fall, att den värnpliktige icke är den enda arbetsföra sonen, sonsonen, dottersonen, fostersonen eller brodern, uppskov med inskrivningen medgivas honom, därest han är den enda, som, såvitt veterligt är, kan lämna nödigt försörjningsbidrag.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att därest den grupp av ärenden angående uppskov med första tjänstgöringen, som hittills handlagts av Kungl. Maj:t, skall kunna decentraliseras, erfordras ändring av § 17 mom. 7 värnpliktslagen. Till frågan, huruvida och på vad sätt en sådan decentralisation bör åvägabringas, återkommer jag längre fram.

Uppskov med repetitionsövning eller reservtruppövning.

Enligt § 17 mom. 3 värnpliktslagen må uppskov med repetitionsövning eller reservtruppövning beviljas i den ordning, Konungen bestämmer. I § 95 mom. 2 inskrivningsförordningen äro meddelade närmare föreskrifter i ämnet av i huvudsak följande innehåll. Uppskov första gången med viss repetitionsövning eller med reservtruppövning kan beviljas av vederbörande inskrivnings- eller sjöfullföringsbefälhavare, om därtill föreligger anledning, som finnes omnämnd i § 17 mom. 1 värnpliktslagen. Fortfar förfallet eller har nytt förfall yppats, äger inskrivningsnämnden bevilja förnyat uppskov med samma övning, dock endast under förutsättning att förfallet är av beskaffenhet, som omförmåles i § 16 mom. 2 värnpliktslagen. Har det nya förfallet yppats så sent, att framställning om förnyat uppskov icke kunnat göras hos inskrivningsnämnden, tillkommer det inskrivnings- eller sjöfullföringsbefälhavaren att meddela sådant uppskov, dock endast därest förfallet är av sistnämnda beskaffenhet.

Av vad sålunda anförts framgår, att med nu gällande bestämmelser i ämnet förnyat uppskov med övning, varom här är fråga, endast i begränsad omfattning kan beviljas av underordnad myndighet. Då ifrågavarande ärendens art och beskaffenhet icke synas lägga hinder i vägen för en decentralisation av desamma, torde en sådan böra genomföras på det sättet, att inskrivningsnämnd och inskrivningsbefälhavare erhålla vidgad befogenhet att bevilja förnyat uppskov med repetitionsövning och reservtruppövning. För en sådan anordning erfordras icke någon ändring i värnpliktslagen.

Rörande uppskov med landstormsövning stadgas i värnpliktslagen § 17 mom. 3, att sådant uppskov må beviljas i den ordning, Konungen bestämmer. Uppskov med
landstorms-
övning.

Med stöd härav har i inskrivningsförordningen § 96 föreskrivits, att uppskov med landstormsövning kan av vederbörande inskrivningsbefälhavare meddelas:

a) den, som vid tiden för utfärdande av kallelse till sådan övning innehar anställning utomlands eller därstädes uppehåller sig för idkande av studier eller utbildning i yrke och icke kan utan väsentlig olägenhet avbryta vistelsen utomlands, samt

b) å sjömanshus inskriven värnpliktig, som vid nämnda tidpunkt är förhyrd för längre utrikes resa å handelsfartyg och till följd därav icke utan väsentlig olägenhet kan, så länge resan fortvarar, inställa sig för deltagande i övningen.

Under de år, landstormsövningar ägt rum, har till Kungl. Maj:t inkommit ett betydande antal ansökningar om uppskov med dylik övning av annan orsak än förut nämnts. Sådana ansökningar hava ock, då synnerligen tungt vägande skäl kunnat åberopas, av Kungl. Maj:t bifallits.

Handläggningen av samtliga till ifrågavarande kategori hörande ärenden bör givetvis decentraliseras till underordnade myndigheter. I sådant syfte torde inskrivningsbefälhavarna böra erhålla generell befogenhet att, då synnerliga skäl därtill äro, bevilja uppskov med landstormsövning. Härför erfordras icke någon ändring av värnpliktslagen.

I fråga om hemförlovning från redan påbörjad tjänstgöring äro bestämmelser meddelade i värnpliktslagen § 17 mom. 4 och 5 av i huvudsak följande innehåll. Hemförlovning må i den ordning, Konungen bestämmer, beviljas värnpliktig, för vilken efter tjänstgöringens början i anledning av dödsfall eller annan av honom oberoende händelse inträtt förhållande, på grund varav han är att likställa med i § 17 mom. 1 c)

Hemförlov-
ning.

eller d) omförmäld värnpliktig. I samma ordning må hemförlovas värnpliktig, med avseende å vilken föreligger sådant förhållande, som omförmäles i § 16 mom. 2 värnpliktslagen, även om detsamma förefunnits före tjänstgöringens början, dock under förutsättning att förhållandet inträtt efter det inskrivningsförrättningen avslutats och att ansökning om hemförlovning gjorts inom trettio dagar från tjänstgöringens början. Härjämte må värnpliktig, som vid navigationsskola avlagt styrmans-examen och förklarar sig ämna efter avlagd sjökaptensexamen söka anställning såsom reservofficersaspirant för utbildning till reservofficer vid marinen, om han anses härför lämplig, på ansökan hemförlovas, sedan viss del av tjänstgöringen fullgjorts.

I samtliga nu angivna fall tillkommer det, jämlikt föreskrift i § 107 mom. 1 inskrivningsförordningen, vederbörande regements- eller kårchef eller bevaringsbefälhavare att bevilja den begärda hemförlovningen.

Enligt § 17 mom. 7 värnpliktslagen kan härutöver hemförlovning i visst fall beviljas av Kungl. Maj:t, nämligen därest för värnpliktig vid inskrivningsförrättning förelegat sådant förhållande, som i § 16 mom. 2 samma lag omförmäles, men den värnpliktige av glömska, okunnighet eller liknande orsak försummat att då begära uppskov med tjänstgöringen.

I likhet med vad tidigare anförts i fråga om uppskov med första tjänstgöring, erfordras alltså ändring av § 17 mom. 7 värnpliktslagen även för möjliggörande av en decentralisation av nu senast berörda ärenden. Jag återkommer framdeles till spörsmålet om lämpligheten av att dessa ärenden decentraliseras och rörande det sätt, varpå en dylik decentralisation skulle kunna anordnas.

Under vissa i värnpliktslagen § 16 mom. 3 och § 17 mom. 6 angivna förutsättningar finnes möjlighet för värnpliktig att vid inskrivningsförrättning erhålla frikallelse från värnpliktens fullgörande, respektive vidare fullgörande, under fredstid. Ehuru det endast tillkommer inskrivningsnämnd att bevilja dylik frikallelse, ingives årligen till Kungl. Maj:t ett stort antal ansökningar i angivna syfte. Från Kungl. Maj:ts sida hava dessa ansökningar icke kunnat föranleda annan åtgärd, än att, där så enligt § 17 mom. 7 värnpliktslagen kunnat ske, den värnpliktige erhållit uppskov med eller hemförlovats från tjänstgöringen för att sättas i tillfälle att vid nästinstundande inskrivningsförrättning få sin frikallelseansökan i vederbörlig ordning prövad. Då alltså ifrågasvarande ansökningar i realiteten äro att hänföra till ärenden angående

Frikallelse
från värn-
pliktens full-
görande under
fredstid.

uppskov eller hemförlovning, gäller om dem detsamma, som förut anförts rörande nyssnämnda kategorier av ärenden.

Enligt § 22 värnpliktslagen åligger det vederbörande inskrivningsrevision att verkställa uttagning för utbildning till underbefäl eller fackmän vid fotfolket, trängen och intendenturtrupperna. De sålunda uttagna värnpliktiga äro skyldiga att för sin utbildning tjänstgöra ett större antal dagar än övriga, samma truppslag tilldelade värnpliktiga. Oaktat ändring i inskrivningsrevisions beslut ej må sökas, inkommer årligen till Kungl. Maj:t ett antal ansökningar om befrielse från utbildning, varom här är fråga, och har Kungl. Maj:t ansett sig böra i undantagsfall medgiva dylik befrielse, nämligen då för sökanden förelegat sådant förhållande, som omförmäles i § 16 mom. 2 värnpliktslagen.

Befrielse från utbildning till underbefäl eller fackmän.

Någon decentralisation av hithörande ärenden, vilkas avgörande innebär en prövning av inskrivningsrevisions beslut, torde givetvis icke kunna ifrågakomma.

Till Kungl. Maj:t inkomma tid efter annan ansökningar om befrielse från vapentjänst, från skyldighet att bära uniform o. d. för värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktens fullgörande i den ordning, värnpliktslagen förutsätter.

Befrielse från vapentjänst m. m. på grund av samvetsbetänkligheter.

Genom proposition den 13 februari 1920, nr 165, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen antaga förslag till lag om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring. Enligt detta förslag skulle det tillkomma vederbörande inskrivningsrevision att pröva och avgöra ansökningar om tillstånd för värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, att fullgöra värnplikten i särskild ordning.

Någon decentralisation av ärenden rörande överföring av värnpliktiga från hären till marinen eller vice versa synes icke kunna ifrågakomma redan av det skäl, att någon underordnad myndighet icke finnes, åt vilken prövningen av sådana ärenden lämpligen skulle kunna överlämnas.

Överföring från hären till marinen och vice versa.

Vad nu anförts angående överföring från hären till marinen eller omvänt, torde också gälla i fråga om ärenden angående överföring från ett truppslag till ett annat.

Överföring från ett truppslag till ett annat.

Enligt föreskrift i inskrivningsförordningen skola värnpliktiga, som vid inskrivningen hänföras till klassen B, d. v. s. studenter och likställda

Överföring från ett truppförband till ett annat.

m. fl., av inskrivningsrevisionen tilldelas viss truppavdelning eller station och tillhöra densamma under hela tjänstetiden i beväringen, där ej Konungen i särskilt fall annorlunda bestämmer. Flertalet övriga värnpliktiga i beväringen tillhöra i regel den truppavdelning eller station, som enligt i kommandoväg lämnade föreskrifter erhåller sina värnpliktiga från det område, inom vilket deras kyrko- eller mantalsbokföringsort är belägen, eller, beträffande å sjömanshus inskrivna värnpliktiga, sjömanshuset tillhör.

Under rubriken överföring från ett truppförband till ett annat hava sammanförts två grupper av ärenden, nämligen dels ansökningar av värnpliktiga, som av inskrivningsrevisionen tilldelats viss truppavdelning, att bli överförda till annan sådan, dels ock ansökningar om tillstånd för värnpliktiga att tjänstgöra vid annat truppförband än det, som de med hänsyn till kyrko- eller mantalsbokföringsorten tillhöra.

Vad beträffar de till den förstnämnda gruppen hörande ärenden, torde avgörandet av desamma, såsom innefattande prövning av inskrivningsrevisions beslut, icke böra överlämnas till militärmyndighet.

Till den senare gruppen hänförliga ärenden äger redan enligt nuvarande föreskrifter (inskrivningsförordningen § 94) vederbörande inskrivningsbefälhavare (beträffande å sjömanshus inskrivna värnpliktiga vederbörande sjöfullföringsbefälhavare) befogenhet att pröva och avgöra.

Överföring till
klassen B.

Jämlikt föreskrift i inskrivningsförordningen hänföras, såsom förut nämnts, vid inskrivningen till klassen B, bland andra, studenter och med dem i värnpliktshänseende likställda.

Ansökningar om överföring till klassen B pläga ingivas till Kungl. Maj:t dels av värnpliktiga, som icke uppfyllt de i vederbörande författningar angivna fordringar för likställighet med studenter, dels ock av värnpliktiga, som först efter det de blivit inskrivna uppfyllt nyssnämnda fordringar.

Med hänsyn därtill, att, vid bifall till ansökningar av ifrågavarande slag, den särskilda tilldelning måste verkställas, som eljest beträffande värnpliktiga tillhörande klassen B åligger inskrivningsrevisionen, torde någon decentralisation till militärmyndigheterna av hithörande ärenden icke böra ifrågasättas. Härtill kommer i fråga om förstnämnda kategori av nu förevarande ärenden, att själva överföringen innebär en verklig dispens, som icke lämpligen synes böra avgöras av underordnad myndighet.

Tillstånd att
fullgöra värn-
plikten i den

I § 27 mom. 1 D värnpliktslagen stadgas, att, bland andra, värnpliktiga, som idka studier för utbildning till läkare eller veteri-

närer eller göra sannolikt, att de komma att idka sådana studier, må, enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar, kunna med rätt till avbrott under viss tid för fullföljande av studiekurs, fullgöra värnpliktstjänstgöringen med dels militärutbildning dels fackutbildning och facktjänstgöring, varvid de må åtnjuta viss minskning av den för dem eljest bestämda tjänstgöringstiden. Enligt § 93 mom. 2 inskrivningsförfordningen kan vapenför student, som ärnar idka nyssnämnda studier men icke vid inskrivningen därom gjort anmälan, på ansökan i kommandoväg erhålla tillstånd att fullgöra värnpliktstjänstgöringen i förut nämnd ordning. Sådan ansökan skall senast å sjuttionde dagen efter första tjänstgöringens början inlämnas till truppbefälhavaren, vilken insänder densamma till vederbörande departements kommandoexpedition.

ordning, som stadgas för medicine studerando m. fl.

Emellertid hava ansökningar om dylikt tillstånd ingivits även efter nämnda tidsfrist och hava i sådant fall upptagits till prövning av Kungl. Maj:t i statsrådet. Beträffande sättet för prövningen av sistnämnda ansökningar torde för framtiden icke någon ändring böra vidtagas, enär desamma i regel jämväl innefatta spörsmål om tillgodoräkande av redan fullgjord tjänstgöring, överföring till annat truppslag m. m., vilka spörsmål även framdeles torde böra förbehållas Kungl. Maj:ts prövning.

Enligt § 27 mom. 1 i 1901 års värnpliktslag kunde värnpliktig, som avlagt medicine kandidatexamen och fullgjort därefter följande föreskrivna propedeutiska kurser och grundläggande tjänstgöring, ävensom värnpliktig, vilken avlagt tandläkarexamen, erhålla tillstånd att, på sätt Konungen närmare förordnade, fullgöra två eller flera repetitionsövningar i en följd.

Tillstånd för medicine kandidater m. fl. att fullgöra repetitionsövningar i en följd.

Då motsvarande bestämmelse icke återfinnes i nu gällande värnpliktslag, torde några ansökningar om dylikt tillstånd icke vidare vara att förvänta.

I § 34 mom. 2 värnpliktslagen förekomma dels bestämmelser i fråga om tillgodoräkande i vissa fall av fast anställning vid krigsmakten såsom fullgjord värnpliktstjänstgöring, dels ock föreskrift därom, att Konungen äger bestämma, i vad mån sådan anställning i övriga fall må anses motsvara tjänstgöring i beväringen.

Tillgodoräkande av föregående fast anställning såsom fullgjord värnplikts-tjänstgöring.

I anslutning till sistnämnda föreskrift har i inskrivningsförfordningen § 114 meddelats ytterligare bestämmelser i ämnet. Emellertid synes det framdeles liksom hittills böra ankomma på Kungl. Maj:t att pröva, huruvida på grund av särskilda omständigheter ett dylikt tillgodoräk-

nande må, utöver vad sist omförmälda bestämmelser föranleda, kunna i undantagsfall medgivas.

Tillgodoräk-
nande av
krigstjänst-
göring såsom
fullgjord freds-
tjänstgöring.

Under de år, då jämlikt § 28 värnpliktslagen inkallelser ägde rum till tjänstgöring för rikets försvar, inkommo till Kungl. Maj:t ansökningar om tillstånd för värnpliktiga att såsom fredstjänstgöring tillgodoräkna sig dylik tjänstgöring.

Sedan ifrågavarande inkallelser upphört, har denna grupp av ärenden helt och hållet försvunnit.

Ändrad tid för
tjänstgöring.

Bland ärenden angående ändrad tid för tjänstgöring, vilka under de år, förevarande undersökning avser, blivit av Kungl. Maj:t avgjorda, har kunnat särskiljas två grupper, nämligen dels ansökningar att få fullgöra fredstjänstgöring i omedelbar anslutning till anbefalld tjänstgöring enligt § 28 värnpliktslagen, dels ock ansökningar om tillstånd för värnpliktiga, vilka skolat inrycka till tjänstgöring på hösten ett visst år, att i stället fullgöra tjänstgöringen tillsammans med en kontingent värnpliktiga, som varit skyldiga att påbörja sin tjänstgöring på våren samma år, eller vice versa.

Då inkallelserna till tjänstgöring jämlikt § 28 värnpliktslagen numera upphört, har den förstnämnda gruppen av ifrågavarande ärenden helt och hållet försvunnit. Vad den senare gruppen beträffar, torde någon decentralisation till militärmyndigheterna av hithörande ärenden icke böra ifrågasättas, enär avgörandet av desamma innefattar en prövning av inskrivningsmyndigheternas beslut.

Avkortning
av tjänst-
göringstiden.

Bland ärenden rörande avkortning av tjänstgöringstiden kan urskiljas en särskild grupp av inbördes likartade ansökningar, nämligen sådana, som avse tillstånd för värnpliktiga, vilka ursprungligen tillhört äldre årsklass men av olika anledningar överförts till yngre sådan, att få fullgöra allenast den kortare tjänstgöring, som enligt tidigare bestämmelser ålegat den äldre årsklassen.

Denna grupp av ansökningar — redan förut fåtalig — torde inom kort komma att helt försvinna.

Överföring till
landstormen.

I § 5 värnpliktslagen stadgas, att därest värnpliktig utan laga förfall eller beviljat uppskov under något år av tjänstetiden uteblivit från honom enligt § 27 nämnda lag under samma år åliggande tjänstgöring, tillgodoräknas honom icke detta år såsom tjänstår i beväringen. Detta stadgande föranleder, att till riket återinflyttad värnpliktig, som icke

jämlikt § 16 mom. 6 värnpliktslagen frikallas från värnpliktens fullgörande under fredstid, därest han vid utflyttningen icke fullgjort all honom i beväringen åliggande tjänstgöring, överföres till landstormen senare än om han i laga tid fullgjort sin tjänstgöring.

Under de år, då värnpliktiga tillhörande beväringens samtliga årsklasser, i omgångar inkallades till tjänstgöring för rikets försvar, anhöllo åtskilliga värnpliktiga av förut angivna kategori hos Kungl. Maj:t att utan hinder av förenämnda stadgande i värnpliktslagen bliva överförda till landstormen i syfte att på detta sätt befrias från dem åliggande tjänstgöring till rikets försvar. Sedan ifrågavarande inkallelser upphört, torde några ansökningar av nyssnämnda art icke vidare vara att förvänta.

Inskrivningsrevisions beslut, rörande vilket avvikande meningar blivit av minst två ledamöter till protokollet antecknade, skall enligt § 23 värnpliktslagen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Underställning av inskrivningsrevisions beslut.

Någon decentralisering av prövningen av ifrågavarande ärenden — vilka för övrigt hittills varit ytterst fåtaliga — bör givetvis icke ifrågakomma.

De ärenden, som i förut lämnade statistiska översikt upptagits under rubriken övriga värnpliktsärenden, äro av den mångskiftande beskaffenhet, att de icke kunnat sammanföras i några särskilda grupper.

Övriga värnpliktsärenden.

Genom den lämnade redogörelsen har jag sökt visa, att av de värnpliktsärenden, vilkas prövning för närvarande ankommer på Kungl. Maj:t, åtskilliga grupper äro av beskaffenhet att även framdeles böra av Kungl. Maj:t avgöras, under det att beträffande andra grupper av ifrågavarande ärenden varken sakliga eller formella hinder möta för Kungl. Maj:t att till underordnad myndighet överlämna avgörandet av desamma. Förslag rörande decentralisering av sistberörda grupper av ärenden torde i sinom tid få av mig underställas Kungl. Maj:ts prövning.

I fråga om en tredje kategori av värnpliktsärenden, nämligen ansökningar om uppskov med första tjänstgöringen samt om hemförloving från tjänstgöring, har jag i det föregående inskränkt mig till att konstatera, att Kungl. Maj:ts befattning med ifrågavarande ärenden är beroende av stadgande i § 17 mom. 7 värnpliktslagen, samt att, därest

en decentralisation av dessa ärenden anses böra åvägbringas, härför erfordras ändring av nyssnämnda lagrum. Jag tillåter mig nu ingå på frågan, huruvida och på vad sätt en sådan decentralisation skulle kunna ske.

Förslag av
1917 års
värnplikts-
kommission.

Uti sitt den 27 december 1917 avgivna betänkande med förslag rörande vissa ändringar i värnpliktslagen anförde 1917 års värnpliktskommission, att kommissionen kommit till det resultat, att avgörandet av ansökningar enligt § 17 mom. 7 värnpliktslagen borde, för att icke Kungl. Maj:t onödigtvis skulle tyngas av arbete, som lika väl kunde utföras av lägre myndighet, överflyttas från Kungl. Maj:t till militärmyndighet. Då rätten att meddela uppskov med eller hemförlovning från tjänstgöring i förevarande fall kunde jämföras med en dispensrätt, och denna givetvis lämpligen måste utövas av ett begränsat antal myndigheter, för att man så mycket som möjligt skulle ernå samma principer vid ärendenas avgörande, ansåge kommissionen bestämmanderätten med avseende å förevarande slag av ansökningar om såväl uppskov med som hemförlovning från tjänstgöring lämpligen böra anförtros åt vederbörande arméfördelningschefer (militärbefälhavaren på Gottland), vilka för närvarande alltid uttalade sig över dylika ansökningar. Avgörandet av sådana ansökningar om uppskov för värnpliktiga, inskrivna å sjömanshus, borde överlämnas åt vederbörande sjörullföringsbefälhavare, till antalet sex, samt av sådana ansökningar om hemförlovning av marinen tillhörande värnpliktiga till vederbörande truppförbandschefer eller beväringbefälhavare.

Yttranden av
cheferna för
generalstaben
och marin-
staben.

Vad värnpliktskommissionen sålunda föreslagit förklarade chefen för generalstaben sig icke kunna biträda, då det vore av vikt, att ifrågasvarande ärenden erhöle en såvitt möjligt likformig behandling inom hela riket. Chefen för marinstaben åter ansåg den av värnpliktskommissionen föreslagna ändringen lämplig.

Ärendet inför
Kungl. Maj:t
den 1 mars
1918.

Vid ärendets anmälan inför Kungl. Maj:t den 1 mars 1918 anförde dåvarande chefen för lantförsvarsdepartementet till statsrådsprotokollet, bland annat, att det framställda förslaget om överflyttande från Kungl. Maj:t till vissa militärmyndigheter av avgörandet av ansökningar jämlikt § 17 mom. 7 värnpliktslagen närmast vore föranlett därav, att antalet dylika ansökningar, vilket vid tiden för nämnda moments införande i lagen antagits komma att bliva mycket

ringa, under de senaste åren ökats i en sådan omfattning, att det ansetts nödigt att befria Kungl. Maj:t från dessa ärendens handläggning. Ehuru det i och för sig skulle vara synnerligen önskvärt, därest Kungl. Maj:ts befattning med värnpliktsärendena över huvud taget kunde avsevärt inskränkas, ansåge föredraganden sig dock, åtminstone för det dåvarande, icke kunna biträda värnpliktskommissionens förslag. Säsom chefen för generalstaben framhållit, vore det givetvis av synnerligen stor vikt, att ifrågasvarande ansökningsärenden erhöles en såvitt möjligt likformig behandling inom hela riket. Därest avgörandet överflyttades från Kungl. Maj:t till ett flertal olika militärmyndigheter, vore det givetvis att befara, att denna synpunkt icke komme att bliva behörigen tillgodosedd. Han ansåge därför, att ett dylikt överlåtande av en Kungl. Maj:t tillerkänd dispensrätt icke borde ifrågakomma, så framt icke alldeles tvingande skäl därtill föreläge. Detta torde emellertid näppeligen kunna sägas vara förhållandet. Den ökning av värnpliktsmålen, som under de senaste åren ägt rum, stode enligt hans uppfattning i nära sammanhang med de under denna tid företagna inkallelserna av värnpliktiga till tjänstgöring jämlikt § 28 värnpliktslagen. Under det att ansökningar om uppskov med den värnpliktiga enligt § 27 värnpliktslagen åliggande fredstjänstgöring i regel skulle göras hos vederbörande inskrivningsmyndigheter, skulle däremot enligt meddelade bestämmelser ansökningar, avseende tjänstgöring enligt § 28, prövas och avgöras av Kungl. Maj:t i kommandoväg. Det vore emellertid tydligt, att denna skillnad icke framstode fullt klart för det stora flertalet värnpliktiga. Det låge därför nära till hands att antaga, att en hel del värnpliktiga, som önskade ändring i dem enligt § 27 åliggande fredstjänstgöring, därom gjorde framställning till Kungl. Maj:t i stället för till inskrivningsmyndigheterna. I den mån inkallelserna enligt § 28 upphörde, torde man emellertid hava att emotse en ändring härutinnan. Innan några åtgärder i den av värnpliktskommissionen föreslagna riktning vidtoges, torde därför i varje fall ytterligare någon tids erfarenhet böra avvaktas.

I sitt förut omförmälda yttrande till statsrådsprotokollet den 21 mars 1919 anförde dåvarande chefen för justitiedepartementet, att han med hänsyn till det betydande antalet av ifrågasvarande ansökningsärenden ansåge det vara av stor vikt, att ärendena i samband med den ifrågasatta sammanslagningen av lantförsvars- och sjöförsvarsdepartementen utsöndrades från departementet och överlämnades till andra myndigheter. Ärendenas natur syntes icke heller lägga något hinder i vägen härför, då de i allmänhet vore av enkel beskaffenhet. Därtill komme,

Yttrande av
chefen för
justitiedepar-
tementet
till statsråds-
protokollet
den 21 mars
1919.

att en sådan överflyttning i de värnpliktigas eget intresse torde medföra en snabbare handläggning av dessa ofta brådskande ärenden än vad som vore möjligt, då de skulle avgöras av Kungl. Maj:t. Vad chefen för lantförsvarsdepartementet i sitt förut omförmälda yttrande till statsrådsprotokollet den 1 mars 1918 anført emot överflyttningen, ägde givetvis fog för sig. Emellertid syntes denna invändning minskas i betydelse, därest ärendenas handläggning ordnades på i huvudsak följande sätt. Ärendena överlämnades för arméns del till vederbörande arméfördelningschefer (militärbefälhavaren på Gottland), vilka för närvarande avgåve yttranden däri, och för marinens del till vederbörande stationsbefälhavare, såvitt anginge flottan tillhöriga värnpliktiga, och till chefen för kustartilleriet beträffande de värnpliktiga, som tillhörde detta vapenslag. Under förutsättning att till 1919 års riksdag under fjärde huvudtiteln (sid. 219 o. följ.) framställt förslag om anvisande av medel till avlönande av juridiska biträden åt arméfördelningscheferna och militärbefälhavaren på Gottland vunne bifall, torde nämnda biträden böra i erforderlig mån anlitas vid behandlingen av dessa ärenden. För marinens vidkommande torde vara lämpligt, att motsvarande biträde vid ärendenas handläggning lämnades av resp. advokatfiskaler vid flottans stationer i Karlskrona och Stockholm, därvid advokatfiskalen vid flottans station i Stockholm borde i förevarande avseende biträda jämväl chefen för kustartilleriet. Härigenom skulle erforderlig juridisk sakkunskap stå till de beslutande myndigheternas förfogande vid ifrågavarande ärendens avgörande. Därjämte skulle enligt föredragandens mening de av vederbörande militära myndigheter fattade besluten i förevarande ärenden kunna i vanlig ordning överklagas hos Kungl. Maj:t; och torde de beslut, som komme att av Kungl. Maj:t meddelas i mål, vilka genom besvär dragits under Kungl. Maj:ts prövning, bliva vägledande för de militära myndigheternas handläggning av ifrågavarande ärenden.

Departements-
chefen.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, förelåg redan för omkring två år sedan förslag rörande decentralisation av ansökningar om uppskov eller hemförlovning jämlikt § 27 mom. 7 värnpliktslagen. Med hänsyn till vikten av dessa ärendens likformiga behandling inom hela riket ansåg min företrädare i ämbetet sig icke för det dåvarande kunna biträda det framställda förslaget utan förordade, att ytterligare någon tids erfarenhet skulle avvaktas, huruvida icke antalet ärenden skulle komma att nedgå, sedan inkallelserna enligt § 28 värnpliktslagen upphört.

Emellertid har erfarenheten från de senaste åren visat, att någon mera betydande minskning av antalet lithörande ärenden icke ägt rum. Ansökningarna om uppskov med första tjänstgöringen och om hemförlovning från tjänstgöring utgöra fortfarande, liksom tidigare varit fallet, en synnerligen betydande del av de värnpliktsärenden, som avgöras av Kungl. Maj:t. Ett överflyttande till underordnade myndigheter av dessa grupper av ärenden skulle alltså medföra en avsevärd lättnad i vederbörande departementschefs arbetsbörda. Såsom redan förut framhållits, kommer angelägenheten av en dylik decentralisation att i ännu högre grad än hittills göra sig gällande, sedan den beslutade sammanläggningen av de båda försvarsdepartementen blivit genomförd. Vid sådant förhållande och då jag ansluter mig till vad dåvarande chefen för justitiedepartementet i sitt förut återgivna yttrande till statsrådsprotokollet den 21 mars 1919 i förevarande hänseende anført, finner jag mig böra tillstyrka vidtagande av sådan ändring av § 17 mom. 7 värnpliktslagen, att för arméns del arméfördelningscheferna och militärbefälhavaren på Gottland samt för marinens del stationsbefälhavarna och chefen för kustartilleriet må kunna utrustas med befogenhet att pröva och avgöra ifrågakvarande ansökningsärenden. För åvägabringande av största möjliga likformighet över hela landet i fråga om behandlingen av dessa ärenden, torde, till ledning för vederbörande myndigheter, av Kungl. Maj:t böra meddelas erforderliga detaljerade föreskrifter i ämnet, varjämte tillfälle synes böra beredas sökande att genom besvär draga militärmyndigheternas beslut under Kungl. Maj:ts prövning.

Vad beträffar formen för den föreslagna författningsändringen, torde i värnpliktslagen allenast böra intagas stadgande därom, att uppskov och hemförlovning av den art, varom här är fråga, beviljas i den ordning Konungen bestämmer. Denna lagändring liksom även de föreskrifter, vilka av Kungl. Maj:t i anslutning därtill komma att meddelas, torde böra gälla från och med ingången av år 1921.»

Departementschefen uppläste härefter ett i överensstämmelse med vad sålunda anförts avfattat »*Förslag till lag om ändrad lydelse av § 17 mom. 7 värnpliktslagen den 17 september 1914*» samt hemställde, att detta förslag måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Till denna, av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställen täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle till riksdagen avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

E. Lilliebjörn.
